

N:o 54.

Ank. till Riksd. kansli den 21 april 1890, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta förslag i fråga om fixering af rustnings- och roteringsbesväret m. m.

(I. A.)

I särskilda inom Riksdagens Andra Kammare väckta, till statsutskottet remitterade motioner har föreslagits:

af herr *Sven Nilsson*, med hvilken herr *P. Truedsson* instämt, (motion n:o 123), att Riksdagen måtte besluta följande tillägg i lagen den 5:te juni 1885 angående lindring i rustnings- och roteringsbesvären, nemligen:

Vid markegångssättningen skall ny uppskattning årligen ega rum å medelvärdet af rustnings- och roteringsbesväret för de till hvarje regemente, corps eller båtsmanshåll hörande rusthåll eller rotar. Den kostnad, hvarmed rusthåll eller rote efter sådan uppskattning befinnes vara betungad utöfver de i § 2 af denna lag bestämda värden, godtgöres rusthållet eller roten af staten;

äfvensom att Riksdagen ville för genomförande af ofvannämnda förslag höja förslagsanslaget till lindring i rustnings- och roteringsbesvären med 170,000 kronor;

af herrar *J. A. Johansson* och *C. T. Lind* (motionen n:o 134), att Riksdagen måtte besluta följande tillägg till 2 § uti lagen angående lindring i rustnings- och roteringsbesvären af den 5 juni 1885, efter mom. c):

d) att vid markegångssättningen skall med början 1891 och sedermera hvart femte år ny uppskattning ega rum å medelvärdet af rustningsbesväret för de till hvarje regemente eller corps hörande rust-

eller rotehåll. Den kostnad, hvarmed rusthåll eller rote efter sådan uppskattning befinnes vara betungad utöfver här ofvan bestämda värden, godtgöres rusthållet eller roten af staten, på sätt § 10 föreskrifver.

Då Riksdagen år 1885 beslöt nedsättning med trettio procent i de på viss jord hvilande grundskatterna samt lindring efter samma beräkning i rustnings- och roteringsbesvärerna, afsågs visserligen, att, i samma mån som skattenedsättningen egde rum, en motsvarande lättnad skulle beredas i de på viss jord hvilande besvär, som utgöras till försvarsverket. Men under det att de redan förut fixerade grundskatterna sålunda blifvit nedsatta till vissa bestämda belopp, äro deremot de verkliga kostnaderna för rustningen och roteringen underkastade väsentliga förändringar, i följd hvaraf också rust- och rotehållare i afseende å skattelindringen ingalunda blifvit likstälde med dem, som utgöra grundskatter. Med afseende härå har utskottet funnit sig böra biträda den i föreliggande motioner framställda åsigt om att rustnings- och roteringsbesvärerna böra, så vidt möjligt är, fixeras, dervid utskottet, enär en fixering icke lämpligen lär kunna genomföras utan i sammanhang med en reglering af de ovissa rustnings- och roteringsbesvärerna, på samma gång velat framhålla önskvärdheten af att en sådan fixering icke inskränkes till vissa prestationer, utan måtte omfatta rustnings- och roteringsbesvärerna i deras helhet. Om sättet, hvarpå en sådan reglering och fixering af rustnings- och roteringsbesvärerna lämpligen bör anordnas, tilltror sig utskottet icke att framställa något förslag utan anser, att denna visserligen svårlösta fråga lämpligast bör öfverlemnas till Kongl. Maj:ts pröfning, och har utskottet så mycket större anledning till antagandet att, derest Kongl. Maj:ts uppmärsamhet blifver fäst å denna angelägenhet, förslag till densamnas ordnande med det snaraste kan vara att förvänta, som Kongl. Maj:t i sitt tal på rikssalen vid riksdagens öppnande den 18 januari 1887 förklarade, att förslag till ombildning af det indelta rytteriet och till en fixering af rotehållet vore under utarbetning för att, om möjligt, redan vid samma riksdag blifva föremål för Riksdagens behandling.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och med anledning af herrar S. Nilssons samt J. A. Johanssons och C. T. Linds ifrågasvarande motioner, får utskottet hemställa,

att Riksdagen må hos Kongl. Maj:t anhålla, att

Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru de på viss jord hvilande rustnings- och roteringsbesvärren lämpligast må kunna regleras och i hela deras omfattning till ett bestämdt värde fixeras, samt der- efter till Riksdagen afgifva det förslag, som må be- finnas af förhållandena påkalladt.

Stockholm den 21 april 1890.

På statsutskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.

Reservation:

af herrar friherre *B. A. Leijonhufvud, H. P. P. Tamm, E. V. R. L. Königsfeldt, grefve E. C. A. Piper, R. G. von Hedenberg, K. Bohnstedt, E. Fränkel, C. O. Bergman* och *von Schulzenheim*, hvilka ansett, att utskottets yttrande och förslag i förevarande ärende bort hafva följande lydelse och innehåll:

»Genom bref till kammarkollegium af den 5 juni 1885 har Kongl. Maj:t, under hänvisning derå, att, enligt lagen af samma dag angående lindring i rustnings- och roteringsbesvärren, dessa besvärs i penningar uppskattade värde vid hvarje regemente, corps eller båtsmanskompani antagits såsom grund för beräkning af den beslutade lindringen af trettio procent i samma besvär, men att de verkliga kostnaderna för rustningens och roteringens utgörande skulle komma att tid efter annan i väsentligare mån förändras, förklarar, att det vid sådant förhållande ock syntes böra tagas i öfvervägande, huruvida icke jemväl det penningevärde, hvar- efter lindringen beräknas, borde, i stället för att orubbligt förblifva vid samma i lagen om lindringen angifna belopp, medelst förnyade uppskattningar å lämpliga mellantider underkastas de förändringar, som kunde blifva erforderliga, för att detta värde skulle kunna å hvarje tid ungefärligen motsvara de verkliga kostnaderna, samt därför och med afseende jemväl å hvad vid riksdagen under öfverläggningarna till förevarande lag i ämnet förekommit, uppdragit åt kammarkollegium

att gemensamt med arméförvaltningen å civila departementet och marin-förvaltningen till Kongl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag i nämnda fråga.

Med anledning häraf hafva kollegierna den 29 december 1886 afgifvit gemensamt utlåtande, deri särskildt till ompröfning och behandling upptagits ett af herr Sven Nilsson vid öfverläggningen inom Andra Kammaren rörande Kongl. Maj:ts proposition till 1885 års Riksdag om lag angående lindring i rustnings- och roteringsbesvärerna väckt förslag om tillägg till berörda lag i nästan fullkomlig öfverensstämmelse med hvad i förenämnda motion (n:o 123) af samma förslagsställare nu blifvit hemställt; och har utskottet, som tagit del af detta utlåtande, ansett sig, med hänsyn till de nu ånyo framställda förslagen i dessa ämnen, böra ur detsamma meddela följande.

Hvad först beträffar den årliga markegångssättningens användande för den årliga uppskattningen af rote- och rusthållsprestationernas medelvärde, förekomme, enligt kollegiernas åsigt, i främsta rummet den anmärkning, att det värde å vissa af indelningsverkets prestationer, som hittills blifvit genom markegångssättning i orten bestämdt, i flertalet fall varit lägre, stundom till och med betydligt lägre än de nu fastställda afskrifningsvärdena för samma prestationer, hvilket förhållande framginge af en inom kammarkollegium verkställd undersökning angående värdet enligt markegångssättningen åren 1876—1885 å soldat- och båtsmansrotarnes prestationer, jemfördt med de för samma regementen år 1885 fastställda medelafskrifningsvärden. Häraf vore man åter berättigad till den slutsatsen, att, om markegångsdeputerade skulle ega att verkställa en uppskattning efter hittills gällande grunder, de genom denna uppskattning funna medelvärden å naturaprestationerna i de flesta fall icke skulle komma att åtminstone för de närmaste årtiondena öfverstiga de i 1885 års lag fastställda afskrifningsvärden och hela operationen sålunda blifva utan verkan till kostnadernas åsyftade fixering.

De grunder, enligt hvilka markegångssättningen å soldat- och båtsmansrotars prestationer för närvarande bör verkställas, äro närmare angifna i kammarkollegii kungörelse af den 9 oktober 1835. Deraf framgår, att markegångsdeputerade skola specifikt utföra hel rotes gemensamma kostnad sålunda:

aflöningen enligt innehållet af det för orten upprättade, af Kongl. Maj:t fastställda allmänna kontrakt samt öfriga gällande stadganden,
legan till en tjugonedel af den i orten vanliga utgift till knektens städslande och legande,

hemkall, som knekten njuter till värdet efter markegångspris af deri ingående spanmål, hö och halm,
torpets afkastning, sådant det efter ortens allmänna kontrakt bör bestås, till det af deputerade uppskattade värde,
vedbrand och *mulbete* samt *torpets underhåll* och *nybyggnad* likaledes med det af deputerade uppskattade värde, det sistnämnda fördeladt per år och beräknadt årligen t. ex. till en hundraedel af byggnadskostnaden;

allt för hvarje län efter antagna grunder och gällande stadganden för roteringsbesvärets utgörande.

Man kan, enligt kollegiernas mening, om dessa bestämmelser säga, att de, med hänsyn till den uppgift, som föreslagits hädanefter böra ställas å markegångssättningen, innehålla både för litet och för mycket, att de å ena sidan icke medgifva full hänsyn till prestationens verkliga kostnad, men å andra sidan lemna nog stort utrymme åt deputerades subjektiva omdömen. Bristen framträdde synnerligen påfallande, när man tänkte sig, att deputerade, som för närvarande hade till uppgift att sätta de värden, enligt hvilka rotehållarne skulle utgifva ersättning till statsverket, hädanefter skulle få till uppgift att bestämma de värden, efter hvilka statsverket skulle utgifva ersättning till rotehållarne. Å ena sidan skulle det då t. ex. visa sig att *löneus*, *hemkallets* och *torpafkastningens* beräkning efter regementets allmänna kontrakt och andra allmänna stadganden, hvilken kunnat vara befogad, då derefter skulle bestämmas en det kontraktsevenliga besväret motsvarande ersättning till staten, alldeles icke vore tillräckligt, då fråga uppstode att bestämma rotehallarens godtgörande för det besvär, han *verkligen* utgjorde, hvilket ju ofta vore större, än kontraktet utvisade. Å andra sidan kunde det icke förbises, att den fullkomliga frihet, som vore lemnad deputerade vid värderingen af lega, torpbyggnad och torpunderhåll samt öfriga icke benämnda förmåner, antagligen skulle vålla mycken osäkerhet och nästan olösliga stridigheter mellan olika intressen, då markegångssättningen skulle komma att fastställa ett medelvärde å prestationer, som hädanefter skulle tjena ett helt annat syfte än det nuvarande.

Det ville därför synas kollegierna uppenbart, att, om det skulle åt markegångsdeputerade uppdragas att periodiskt fastställa sådana medelvärden å indelningsverkets prestationer, efter hvilka statsverkets ersättningar till rust- och rotehållarne skulle utgå, så måste sjelfva metoden och grunderna för denna markegångssättning väsentligen förändras. Man måste dervid tillse på en gång, att uppskattningen komme att återgifva medelvärdet icke blott af den kontraktsevenliga

utan af den verkliga prestationen, och att för sjelfva värderingen af de till värdet vexlande och mycket olika naturaprestationerna fastställes så vidt möjligt objektiva och värderingens likformighet tryggande grunder. Härtill komme, att, då det medelvärde, som genom hvarje ny uppskattning vunnnes, skulle jemföras med det afskrifningsvärde, som år 1885 blifvit bestämdt, måste, på det att båda lederna i jemförelsen skulle så vidt möjligt motsvara hvarandra, grunderna för de periodiska värderingarna i möjligaste mån öfverensstämma med dem, som tillämpats för vinnande af 1885 års afskrifningsvärden.

Vid en blifvande periodisk uppskattning af roterings- och rustningsprestationernas kostnad borde först och främst iakttagas, att från en sådan uppskattning borde undantagas de redan nu i fast penningeafgift utgående *trosspassevolansafgiften, afgiften för skyldigheten att anskaffa och underhålla beklädnads-, remtygs- och beväringpersedlar vid rusthällsinfanteriet och ersättning för exercisammunitien vid andra lifgrenadierregementet* *), äfvensom *hästvakansspanmälen*, hvilken lätteligen kunde till bestämd penningeafgift fixeras, hvartill komme att följande prestationer numera alldeles upphört, nemligen beklädnads-, remtygs- och beväringpersedlars underhåll vid det berustade kavalleriet enligt kongl. förordningen den 19 juni 1885 samt beklädnadsersättningar vid båtsmanshållet enligt kongl. förordningarne den 21 november 1884 och den 5 juni 1885. Men för öfriga prestationer borde en uppskattning ske, så vidt möjligt i närmaste öfverensstämmelse med grunderna för beräkningen af de i 1885 års lag fastställda medelvärden; dock att jemförelsen med medelsiffror för kontraktsevenliga vakansafgifter, hvilken endast var en nödfallsutväg för 1880 års komité, vid dessa följande, mera fullständiga uppskattningar af verkliga kostnaden icke behöfde ifrågakomma.

Jemte meddelande af de grunder, som borde stadgas för periodiskt återkommande uppskattningar af rustnings- och roteringsbördans medelvärde, hafva kollegierna vidare anfört, att det emellertid vore uppenbart, att uppskattningar af denna art, förenade som de måste vara med bearbetning af ett ganska vidlyftigt statistiskt material och med ett mödosamt och granulaga afvägande af flerahanda omständigheter, hvilka inverkade på uppskattningen, särskildt af torpafkastningen och af de mindre naturprestationerna, svårigen skulle kunna verkställas af länens markegångsdeputerade å den korta tid, som åt deras

*) Enligt 1889 års Riksdags beslut har den rusthållare vid andra lifgrenadierregementet åliggande skyldighet att bekosta regementets exercisammunitien numera upphört.

olika bestyr vore anslagen. Icke heller kunde de nu stadgade formerna för dessa nämnders bildande och verksamhet anses innebära tillräcklig trygghet för, att den sakkunskap och ovelld skulle derinom vara representerade, hvilka borde kunna påräknas för en uppskattning, hvaraf statsverkets intressen skulle så nära beröras. Slutligen tillkomme, att, då 1885 års afskrifningsvärden vore fastställda för regements-, corps- och kompaniområden, men flere regementen, corpser och kompanier hade sina rotar och rusthåll förlagda inom olika län, de nya afskrifningsvärdena naturligen borde bestämmas lika för hvarje regements-, corps- och kompaniområde och icke kunna vexla för olika rotar inom samma regemente efter markegångssättning inom olika län.

Kollegierna förestälde sig därför, att för uppskattning, enligt de angifna grunderna, af rote- och rusthålls prestationernas verkliga värde borde utses särskilda kommissioner, en för hvarje regementes, corps' eller kompanis stånd och så sammansatta, att såväl rote- och rusthållares som statsverkets intressen samt nödig ortkännedom och sakkunskap vore inom desamma vederbörligen representerade.

Men om nu dylika kommissioner skulle få i uppdrag att med ej ringa besvär och kostnad periodiskt utröna den verkliga kostnaden för rote- och rusthållare, så vore ingen fordran mera naturlig än den, att deras arbete också verkligen måtte leda till det resultat, som med desamma varit åsyftadt.

Detta syfte vore angifvet sålunda, att kostnaderna för indelningsverket skulle blifva fixerade på samma sätt som grundskatterna, för hvilket ändamål staten borde ersätta hela det belopp, hvarmed den verkliga kostnaden vid hvarje ny uppskattningsperiod befundes öfverstiga den kostnad, som år 1885 blifvit antagen till beräkningsgrund för då beslutad lindring.

Men det kunde icke förbises, att detta syfte alls icke blefve uppfyllt allenast genom medeltalsberäkningar, sådana som låge till grund för 1885 års afskrifningsvärden och som framgent på samma sätt skulle årligen anställas. Om afskrifningsvärdet af t. ex. 180 kronor per rote inom tio år kanske höjdes till 220 kronor, och skillnaden, 40 kronor, betalades till rotehållarne af statsverket, så verkade denna ersättning såsom en fixering af bördan endast för de rotar, der prestationernas verkliga kostnad öfverensstämde med medeltalssiffran; den vore deremot icke tillräcklig för de rotar, hvilkas börda stigit med mera än 40 kronor och åter allt för stor för de rotar, hvilkas börda stegrats i mindre grad. Men ifrågavarande medelvärden vore, som bekant, icke något tillfredsställande uttryck för de verkliga kostnaderna ens vid flertalet af rotar eller rusthåll; det rådde nemligen

mellan de olika rotarne och rusthållen inom samma regemente, corps eller kompani eller inom samma län icke obetydliga skiljaktigheter i fråga om prestationernes storlek och värde, skiljaktigheter, hvilka fortfarande i verkligheten skulle göra sig gällande oberoende af alla medeltalsberäkningar.

Om man vidare besinnade, huru vidt skiljaktiga förhållandena kunde vara vid olika tidpunkter för knektars antagande och å olika orter inom samma regementes stånd, kunde det svårigen antagas, att en uppskattning allenast af medelvärdet för ett regementes roterings- och rustningsprestationer skulle för framtiden med önskelig jemnhet och rättvisa kunna bereda rotarne och rusthållen den ersättning för stegrade kostnader, som hufvudsakligen åsyftades.

Dessa naturliga och oundvikliga skiljaktigheter i de olika rote- och rusthållsnumrens vilkor skulle naturligtvis blifva ännu mera i ögonen fallande, om med användning af ett uppskattningssystem, som upptoge allenast medelvärden, skulle jemte den nu utgående lindringen tillkomma en verklig fixering af bördan, det ville säga, om staten icke blott lemnade en ersättning motsvarande vissa procent af de uppskattade kostnadernas medelvärde utan derutöfver en ersättning motsvarande hela det belopp, hvarmed blifvande medelvärden öfversköte det nu bestämda. Det skulle då utan tvifvel mångenstädes inträffa, att flera rotar, hvilkas kostnader i lega, penningelöner och naturaprestationer växt långt mera än medelvärdets höjning utvisade, finge en ersättning, som alldeles icke *fixerade* bördan, under det andra rotar vid samma regemente eller kompani, hvilkas kostnader endast föga eller kanske intet stegrats, genom samma ersättning finge förmåner, som mer eller mindre, i vissa fall kanske fullständigt motsvarade hela prestationens värde. En sådan anordning skulle utan tvifvel framkalla mycken ovilja och berättigade klagomål; den skulle framför allt icke motsvara hvad som åsyftats, eller en sådan fixering af bördan, som ens i någon mån likstälde densamma med en fixerad penningeskatt.

Med afseende härå borde de uppskattningar af naturaprestationernas verkliga värde, som framgent skulle komma att ega rum, icke anordnas så, att de afsåge allenast en jemkning af de nu bestämda *medelvärdena* för regemente, corps och kompani, utan så att de med all den noggrannhet, som vederborde, angåfvo hvarje särskildt rote- och rusthållsnummers verkliga kostnader till jemförelse med det en gång bestämda medelvärdet af samma prestationer. Endast på detta sätt kunde de rote- och rusthållare, hvilkas kostnader, till följd vare sig af ökade anspråk från militärorganisationens eller befålets sida eller till följd af allmän eller lokal, varaktig eller tillfällig stegring

i soldatens lönevillkor, blifvit betungade utöfver det en gång bestämda måttet, också erhålla en mot stegringen svarande ersättning. Endast på detta sätt kunde också den oegentligheten undvikas, att statsverket finge utbetala ersättningar äfven till de rote- och rusthållare, hvilkas börda stegrats i vida mindre grad, än medelvärdet utvisade, eller som möjligen till och med haft mindre kostnader än medelvärdet.

Genom dylika periodiska detaljundersökningar rörande prestationernas verkliga storlek skulle kunna vinnas en i viss mån tillfredsställande fixering af rote- och rusthållsbördor derhän, att vederbörande rote- och rusthållare kunde anses i detta hänseende någorlunda likställda med dem, som utgjorde grundskatter, och försäkrade derom, att deras särskilda bidrag till ett allmänt behof icke komma att väsentligen öfverstiga ett en gång fastställt belopp i varor eller penningar.

Dessa uppskattningar kunde ej heller anses utförbara, om än det med dylika detaljuppskattningar förenade arbete och de deraf uppstående kostnaderna antagligen blefve så betydande, att det knappt vore tänkbart, att samma uppskattningar skulle kunna företagas hvarje år, utan troligen måste inskränkas till perioder af fem eller tio år, hvarigenom bördans fixering visserligen skulle blifva mindre fullkomlig.

Men oafsedt förenämnda erinringar hafva kollegierna framhållit en annan olägenhet, som med ifrågavarande förslag vore oupplösligt förbunden och vore af sådan beskaffenhet, att densamma syntes göra hela förslaget oantagligt.

Den ifrågasatta fixeringen af rust- och rotehållarnes prestationer hade nemligen ganska naturligt antagits komma att ske utan någon rubbning i öfrigt vare sig af den härordning, som å samma prestationer vore bygd, eller af dessa prestationer sjelfve. Infanteriets och flottans manskap, kavalleriets manskap och hästar skulle, då ingen förändring derutinnan vore ifrågasatt, fortfarande som förut anskaffas och underhållas af rote- och rusthållare, hvilka fortfarande skulle ega att utse och till befälets godkännande framställa begge äfvensom att efter kontrakt och öfverenskommelse utgöra hvad som erfordrades i penningelöner, naturapersedlar, utfodring, bostadsförmåner m. m. Den enda förändringen skulle blifva, att allt hvad denna anskaffning och detta underhåll komme att kosta utöfver ett visst på förhand bestämdt belopp, det skulle hädanefter staten godtgöra rote- och rusthållare.

Men detta, att rote- och rusthållare, under det de fortfarande som hittills ensamme bestämde utgifterna för knektens och hästens anskaffning och underhåll, tillika finge för dessa kostnader liksom skrifva räkning på statsverket, det skulle enligt kollegiernas öfver-

tygelse medföra en så väsentlig rubbning af nu bestående förhållanden och vara så stridande mot alla sunda statshushållningsgrundsatser, att hela anordningen måste anses i grunden felaktig och till sina följder skadlig. Det vore ej nog, att rote- och rusthållare skulle förlora allt intresse för sparsamhet och hushållning vid hästens underhåll, vid ryttarens, soldatens och båtsmannens legning och aflöning, sedan det blifvit statsverket, som betalade kostnaderna, och att sålunda statsverket inleddes i utgifter, öfver hvilkas begränsning det icke hade någon verksam kontroll; utan kostnadernas ökning skulle snart nog komma att ligga i rust- och rotehållares eget intresse och beställningen som ryttare, soldat eller båtsman blifva synnerligen eftersträfvansvärd, förenad som den blefve med förmåner, som på statsverkets bekostnad kunde nästan utan gräns förökas. Besväret skulle af sig sjelft öfvergå till ett privilegium, säkerligen till skada äfven för den militära institutionens bestånd och utveckling.

Med hänsyn till hvad sålunda och i öfrigt blifvit anfördt ansåge sig kollegierna böra till Kongl. Maj:ts ompröfning hemställa, huruvida sådant afseende kunde fästas vid det ifrågavarande förslaget, att någon framställning till Riksdagen borde göras om fixering af indelningsverkets bördor efter de grunder, hvilka för detta förslags affattning varit bestämmande.

Utskottet, som i hufvudsak delar de af kollegierna rörande föreliggande ämne i ofvan omförmälda utlåtande uttalade åsikter, anser sig till bemötande af de uti ifrågavarande motioner framställda förslag böra hänvisa till hvad i samma utlåtande blifvit anfördt och finner sig, på de af kollegierna förebragta skäl, böra afstyrka de väckta motionerna; hvarvid utskottet endast velat erinra, att, sedan i enlighet med Riksdagens beslut kungörelse den 13 juli 1887 utfärdats om båtsmanshållets sättande på vakans, frågan om fixeringen af rust- och rotehållares vid båtsmanshållet besvär redan måste anses hafva vunnit sin lösning.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa, att herrar S. Nilssons samt J. A. Johanssons och C. T. Linds ifrågavarande motioner icke må af Riksdagen bifallas.»

Herrar *O. W. Odelberg*, *F. Boström* och *V. N. Ekenman* hafva begärt få antecknadt, att de ej inom utskottet deltagit i förestående ärendes behandling.